

"GRONDIG BEKEKEN"

Lek- en Merwestreek

Afdeling 11

19e Jaargang no 3, september 2004

VUURSTOLP MET MUSKETIER

Peter von Hout

Onlangs ben ik tijdens het zoeken naar oude stenen voor mijn rotstuin een bijzondere aardewerkscherf tegengekomen op de wallen, vlak bij de Dalempoort te Gorinchem.

Het betreft een fragment van een vuurstolp of -scherm, gemaakt van roodbakkende klei met aan de buitenzijde een musketier in reliëf van witbakkende klei (zie afb. 8).

Het geheel is aan de buitenzijde overtrokken met loodglazuur.

De musketier, met een hoogte van 8 cm. is in een drukvorm gemaakt en vergelijkbaar met musketiers, zoals deze voorkomen op wandtegels uit de eerste helft van de 17e eeuw. De binnenzijde van de scherf is "uitgeschaafd". Deze wanddikte-correctie was noodzakelijk om een gelijkmatige krimp te krijgen tijdens het bakproces. De vuurstolp of - scherm werd gebruikt, als veiligheidsmaatregel, om de laatste vuurrestanten voor het slapen gaan af te dekken. Vanaf de 14e eeuw tot aan het eind van de 18e eeuw werden ze vervaardigd. Gelet op het baksel en de afbeelding is onze scherf te dateren aan het begin van de 17e eeuw. De exemplaren die in de literatuur voorkomen zijn versierd door middel van de zogenaamde "ringeloor-techniek". Hiervan zijn ook enkele fragmenten aangetroffen in Gorinchem. Een ander exemplaar is in het verleden als baggervondst (Pompgracht 1972) tevoorschijn gekomen, waarop in drukvorm Adam en Eva staan afgebeeld bij de boom met de slang.

Opvallend is dat er in de bestaande literatuur geen vuurstolpen te vinden zijn die versierd zijn door middel van drukvormtechniek. Er werd alleen gebruik gemaakt van de "ringeloor-techniek". Hierbij werd een koehoorn gebruikt met een afgesneden punt, die gevuld was met een wit-bakende kleipap voor het trekken van lijnen. Deze techniek van versieren werd tot in de 19e eeuw gebruikt bij volksaardewerk uit Friesland. Bij versierd volksaardewerk komen we de drukvormtechniek alleen tegen bij zogenaamde "grabbelbakjes".

Afb. 8 De aardewerkscherf met musketier. Foto: Martin Veen

Deze 17e eeuwse grabbelbakjes werden gebruikt bij feestelijke gelegenheden, zoals huwelijk en geboorte, waarbij kinderen getraakteerd werden op "muisjes" die zich in het bakje of de kom bevonden. In het grabbelbakje werden reliëfs aangebracht om te voorkomen dat de kinderen ineens alle muisjes tegelijk uit het bakje konden grissen. Mijn vermoeden is dan ook, dat het kenmerkend is voor Gorkum om vuurstolpen rond 1600 te versieren met drukvormen. Dit wordt mede ondersteund door het in 1972 gevonden fragment met Adam en Eva, de zondeval. Dit fragment bevindt zich in de collectie Pre-Industriële gebruiksvoorwerpen van het Museum Boymans- van Beuningen te Rotterdam.

Geraadpleegde literatuur:

Museum Boymans- van Beuningen: *Pre-industriële Gebruiksvoorwerpen 1150-1800*,

Uitgeverij De Bataafse Leeuw.

Kleyn, J. de : *Volksaardewerk in Nederland sedert de Late Middeleeuwen*, Lochem/Gent 1986

Kleyn, J. de : *Pot-Sierlijk versierd aardewerk*, Arnhem 1977

Gorkums Museum: *In Gorkum gebakken, aardewerk, kleipijpen en wandtegels*, Gorkum 2003.

Met dank aan Martin Veen voor het maken van de foto.